

TARIM SEKTÖRÜNÜN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE ELEKTRONİK ÜRÜN SENEDİNİN KULLANIMI VE SAĞLANAN VERGİ TEŞVİK UNSURLARININ ETKİSİ, FINDIK PİYASASI ELÜS KULLANIMI

The Use of Electronic Product Certificate in Solving the Problems of the Agricultural Sector and the Effect of Tax Incentive Elements, Use of ELPC in the Hazelnut Market

Memduh ASLAN¹

ÖZET

Ülkemiz farklı iklim koşulları ve coğrafi özellikleri sayesinde birçok tarım ürününün yetiştirilebildiği ve hayvancılığın yapılabilirdiği bir ortama sahiptir. Yeterli sanayi üretimi olmayan genç cumhuriyetin vatandaşlarının ağırlıklı olarak geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olmuştur. Ülkemizin sanayileşmesinin ilk hedef sektörü de tarım alanında üretimin artırılması için gerekli alet ve ekipmanların üretilmesi olmuştur. Sanayileşmenin artmasıyla köylerden şehirlere göçler artmış ve özellikle genç nüfusun köylerden ayrılmasıyla tarım iş gücünde önemli kayıplar ortaya çıkmıştır. Şehre göç edenlerin konut ihtiyacı şehir çevresindeki tarım alanlarının daralmasına sebep olmuştur. Şehir nüfusunun artmasıyla oluşan tüketim talebi, istihdam ihtiyaçları da sanayi tesislerinin şehre yakın tarım arazilerinin üzerine kurulmasına sebep olmuştur. Bir yandan artan nüfusa karşı yeterince artıramayan tarım üretimi tarımsal girdilerin de ithaline sebep olmaya başlamıştır. Tarımsal üretim faaliyetinde çalışan nüfusun ortalama yaşının yükselmesi, özellikle miras yoluyla tarım arazilerinin küçülmesi, bir gün köye dönüleceği düşüncesi ile şehirleşen nüfusun tarım üretiminde bulunmamasına rağmen tarım arazilerini işletmeksizin elinde bulundurması, modern tarım tekniklerinin uygulanamaması, motorlu tarım araçlarının işletme büyüklükleri itibarıyla sahipliğinin rasyonel olmaması, pazarlama olanaklarının kısıtlılığı, potansiyel pazara erişme amacıyla aracı kullanma gereklilikleri gibi birçok teknik, sosyal, ekonomik, yapısal ve hukuki sorunlar tarım sektöründe sorunları bütünlükçü olarak çözmeyi zorunlu kılmaktadır. Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu ile lisanslı depolar kurulmuş ve önemli devlet destekleri sağlanmıştır. Getirilen yeni çözüm önerilerinin sorunları çözmedeki etkinliklerinin tespit edilmesi, doğru uygulamaların güçlendirilmesi, verimsiz olanların ise düzeltilmesi için önemlidir. Bu çalışma ile lisanslı depolar ile amaçlanan hedeflere ulaşmada etkinliğin Türkiye Ürün İhtisas Borsasında işlem gören elektronik ürün senedi verileri kullanılarak değerlendirilmesi yapılmaktadır

Anahtar Kelimeler: Lisanslı Depo, Elektronik Ürün Sertifikası, Tarım, Vergi Teşviki, Fındık

ABSTRACT

Because of to its different climatic conditions and geographical features, our country has an environment where many agricultural and animal foods can be produced. The main source of livelihood of the citizens of the young Turkish republic, which did not have sufficient industrial production, was agriculture and animal husbandry. The first target sector of our country's industrialization has been the production of tools and equipment necessary to increase production in the field of agriculture. Migration from villages to cities has increased with the increase of industrialization and significant losses have occurred in the agricultural workforce, especially with the departure of the young population from the villages. The housing need of those who migrated to the city caused the shrinkage of agricultural areas around the city. Consumption demand and employment needs created by the increase in the city population have also caused the establishment of industrial facilities on agricultural lands close to the city. On the one hand, agricultural production, which could not be increased enough against the increasing population, started to cause the import of agricultural inputs. Licensed warehouses were established with the Agricultural Products Licensed Warehousing Law and significant government support was provided. It is important to determine the effectiveness of the new solution proposals in solving the problems, to strengthen the right practices, and to correct the inefficient ones. With this study, the efficiency of achieving the intended goals with licensed warehouses is evaluated by using electronic product certificate data traded in the Turkish Mercantile Exchange.

Keywords: Licensed Warehouse, Electronic Product Certificate, Agriculture, Tax Incentive, Hazelnut

1. ORCID: 0000-0002-9512-3876

1. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, memduhaslan@gmail.com

ASLAN, M.(2022).” Tarım Sektörünün Sorunlarının Çözümünde Elektronik Ürün Senedinin Kullanımı ve Sağlanan Vergi Teşvik Unsurlarının Etkisi, Fındık Piyasası Elüs Kullanımı”. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.9, S.27, s.293-322.
Makale Geliş Tarihi : 17 Haziran 2022 Kabul Tarihi: 09 Ağustos 2022

EXTENDED ABSTRACT

Although Turkey is defined as an agricultural country, it is observed that the population employed in agriculture and the lands used for agricultural purposes decrease every year. Small-scale family businesses still dominate Turkey's agriculture. Considering the climate and soil conditions of our country, despite the employment capability in agriculture, which has a high production potential, moving away from agriculture both reduces the production potential and causes the need for more infrastructure, security and housing in the cities and increases public expenditures. One of the phenomena that cause the decrease in production is the applications of inheritance law. As can be understood from the statistical data, the small size of the agricultural enterprises causes insufficient income and the young population to turn to the industry and service sector. The concept of solving the problems of agriculture should not be limited to the existing technical, economic, social, structural and legal problems, but also the production potential of agriculture and the aim of increasing the economic opportunities of those working in agricultural production should be evaluated within the concept of problem. With the Agricultural Products Licensed Warehousing Law No. 5300, it is aimed to bring serious benefits to our country in terms of agriculture, trade and economy. In 2005, a licensed warehouse, which is a special public store form for agricultural products, was defined. In 2017, with the Regulation on the Establishment, Activity, Operation and Audit Procedures and Principles of the Product Specialized Exchange, the legal infrastructure of the exchanges where Electronic Product Certificates (ELPC) will be traded was regulated. With the Law No. 5904 on Income Tax Law and Amending Some Laws, tax incentives were also provided within the scope of storage and trade of agricultural products using Licensed Warehousing. Many technical, social, economic, structural and legal problems; as the increase in the average age of the population working in agricultural production, shrinkage of agricultural lands, especially through inheritance, keeping agricultural lands of urbanized villagers with the thought that one day they will return to the village, despite they are not in agricultural production, the inability to apply modern agricultural techniques, irrationality of ownership of motorized agricultural vehicles in terms of business sizes, limited marketing opportunities and requirements to use the intermediary in order to reach the potential market; make it necessary to solve the problems in the agricultural sector in an integrated manner. We can summarize the Government incentives for licensed warehousing in Turkey, as, Exemption from income and corporate tax of gains arising from the change of hands of ELPC, value added tax (VAT) exemption in the first delivery of products to licensed warehouses and trading in the stock market, contracts and product bills made between the licensed warehouse and the depositor are exempt from stamp tax, licensed warehouse rental support, transport support of the product to the licensed warehouse, discounted credit support to licensed warehouses. Electronic product certificates, which are issued against the products delivered to the licensed warehouse, which are subject to the provisions of the Turkish Commercial Code regarding receipts, are traded in the Turkish Mercantile Exchange (TMEX). In our research, a descriptive model, one of the quantitative research models, was used on the electronic product bills traded in the Turkish Product Specialization Exchange in order to demonstrate the effectiveness of the policies created to solve some problems in the field of agriculture with the incentives provided in both the Agricultural Products Licensed Warehousing Law and the tax legislation.

GİRİŞ

Türkiye bir tarım ülkesi olarak tanımlanmasına karşın tarımda istihdam edilen nüfus ve tarım amaçlı kullanılan arazilerde her geçen yıl azalma gözlemlenmektedir. Türkiye tarımına hala küçük ölçekli aile işletmeleri hakim durumdadır (Yenal ve Birdal Kavaklı, 2015:1). 2016 yılına ilişkin olarak TÜİK tarafından yayımlanan *Tarımsal İşletme Yapı Araştırması* sonuçlarına göre Tarımsal işletmeler, %25,9 ile 20-49 dekar işletme büyüklük grubunda yoğunlaşmıştır. Tarımsal işletmelerin %80,7'si 100 dekardan küçük işletme büyüklük gruplarında yer almaktadır. Bu işletmelerin tasarrufunda bulundurduğu arazi ise toplam arazinin %29,1'ini oluşturmaktadır (TÜİK, 2018). Tarım alanında istihdam edilen sayılarında da azalma görülmektedir (TZOB, 2019:26). TÜİK'in *İstatistiklerle Gençlik 2021* araştırmasında 2020 yılı için tarım sektöründe istihdam edilen gençlerin oranı %17,6 iken 2021 yılında bu oran %17,2'ye gerilemiştir. Bu gerilemenin temel sebebi olarak çalışan yoksulluğunun tarımda daha belirginleşmiş olması (Erdoğan ve Kutlu, 2014:77) söylenebilir. Genel olarak, kırsal alanların itici ve kentsel alanların çekici şartlarına bağlı olarak gelişen iç göç hareketleri, gelinen yerlerin boşalmasının yanında, gidilen yerlerde başta işsizlik olmak üzere, konut sıkıntısı, gecekondulaşma, çevrenin ve tarihi yapının tahribatı, sosyal çatışmalar, kapkaç ve hırsızlık gibi birçok sosyo-ekonomik sorunu da beraberinde getirmiştir (Altuntepe, 2008:1621). Ülkemizin iklim ve toprak koşulları dikkate alındığında yüksek üretim potansiyeli olan tarımda istihdam kabiliyetine rağmen tarımdan uzaklaşma hem üretim potansiyelini düşürmekte hem de şehirlerde daha fazla altyapı, güvenlik ve barınma ihtiyacına sebep olarak kamu harcamalarının da artmasına sebep olmaktadır.

İstatistikleri incelediğimizde dikkati çeken önemli bir nokta ise 2020 yılında genç erkeklerde tarım sektöründeki istihdam oranı %15,3 iken, genç kadınlarda bu oranın %22,8 olarak gerçekleşmesidir (TÜİK, 2022). Türkiye'de tarımla uğraşan ailelerde yapılacak işler konusunda erkek ve kadın açısından geleneklere dayalı iş bölümünde erkekler genellikle sadece tarımsal işlerin bir kısmını yaparken, kadınlar hem yeniden üretim hem de ailenin yaşamının sürdürülmesi için gerekli tüm ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetleri de gerçekleştirirler (Esin ve Özlap, 2013:95-96). Özellikle tarım sektörünün teknolojik olanaklarla birlikte daha az emek yoğun hale getirilmesinin geleneksel olarak tarımda daha yetenekli olan kadın istihdamının artırılmasında da önemli fırsatlar ortaya koyabilir.

Tarımsal sorunlar daha çok üreticilerin emeklerinin karşılığı alamaması ya da tarımsal üretimi sürdürecekt kadar meta üretememesi bağlamında ele alınmaktadır (Özkan, 2016:419). Üretimin azalmasına sebebiyet veren olgulardan birisi miras hukuku uygulamalarıdır. Toprakların miras yoluyla nesiller devam ettikçe sürekli bölünmesi sorunu büyümüş ve işletme büyüklüklerini küçültmüştür (Ünal, 1990:107). Ortaya çıkan bu sorunun en azından büyümesini engellemek bakımından çıkartılan Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (RG:19.07.2005-25880) ile asgari tarımsal arazi ve yeter gelirli tarımsal arazi büyüklüklerinin belirlenmesi ve bölünmelerinin önlenmesi amaçlanmıştır. İstatistiki verilerden de görüleceği üzere tarımsal işletmelerin küçüklüğü, yeterli gelir elde edilememesi ve genç nüfusun daha fazla sanayi ve hizmet sektörüne yönelmesine sebep olmaktadır.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile Maliklerin eski, parçalı arazileri karşılığında onlara yeni ve daha düzgün biçimli arazilerin verilmesi ve bunun idare tarafından istenildiği takdirde zorunlu şekilde yapılabilmesi, söz konusu ilişkinin zorunlu bir mal değişim ilişkisi olduğunu göstermektedir (Uyumaz ve İlhan, 2018:903). Ancak veriler incelendiğinde tarımsal işletmelerin %87,7'sinin 100 dekardan küçük olduğu ve bunların arazi parça büyüklük ortalamalarının 1.6 ila 9,4 arasında değiştiği görülmektedir. Diğer taraftan büyük işletmelerde arazi parça büyüklüğü büyümekle beraber arazi parça sayısı da artmaktadır. Parçalı araziler de üretimi olumsuz etkilemektedir. 1000 dekardan fazla işletme büyüklüğüne sahip tarım işletmelerinde ortalama arazi parça büyüklüğü 60,3 dekadır. Bu da ortalama parça sayısını yaklaşık 37'ye çıkarmaktadır (TÜİK, 2018). Kırsal Alanda Genç Çiftçilerin Sorunları ve Beklentileri üzerine Niğde ilinde yapılan bir çalışmaya göre, genç çiftçilerin ailelerin geçimlerinin zorluğundan ve sahip oldukları gelir düzeyinin düşüklüğü, ek gelir getirici faaliyetlere yönelememe, uygun finansman imkânlarına erişememe gibi öncelikli sorunları olduğu gözlemlenmiştir (Berk ve Armağan, 2019:62).

Küçük üreticilerin diğer önemli bir sorunu da lojistik faaliyetlerle ilgili kritik ölçüğe ulaşamamaları ve bu nedenle bu üretici grubunda yetersiz paketleme ve depolama, kısıtlı taşıma kanalları, verimli olmayan taşıma

faaliyetleri gibi sorunlar yaşanmakta olmalarıdır (Tektaş ve Tanyaş, 2020:24). Lojistik faaliyetlerinde ürünlerin üreticiden taşınarak saklanması, korunması ve devamında dağıtım noktalarına taşınmasına kadar depolar hayati bir rol oynamaktadır (Doğan ve Derici, 2019:612). Bu ihtiyacı gidermek bakımından lojistik köylerin kurulması ülkeler için stratejik bir yatırım seçeneğidir (Keleş ve Pekkaya, 2021:30). Tarımsal üretimin en önemli konusu pazarının bulunmasıdır, bu nedenle tarımsal ürün piyasalarında faaliyet gösteren işletmelerin rekabet üstünlüğü elde edebilmesinin en önemli yolu, tarımsal mamullerin kalitesine göre sınıflandırabileceği ve fiyattaki dalgalanmaların önlenmesinin sağlanacağı uluslararası standartlara uygun stoklama işleminin yapıldığı alanların oluşturulmasıdır (Memiş ve Keskin, 2016:630-631).

Tarıma ilişkin sorunların çözümünü sadece tarımın içinde aramak, bizi etkili ve kalıcı çözümlere yaklaştırmayacaktır (TTGV, 2021:60). Devlet Planlama Teşkilatının 1977 yılında tarım sektörüne hizmet götüren örgütlerde daha çok ürünler esas alındığı, çiftçinin ve işletmelerinin örgütlenmelerini ve rasyonel çalışmalarını hedef alan fonksiyonel esaslar üzerine oturtulmuş bir yapı geliştirilemediği (DPT,1977, İdari ve Hukuki Sorunlar Bölümü:2) yönündeki sorun tespitinin günümüzde de devam ettiği gözlemlenmektedir. Türkiye'nin hem tarihsel hem de günümüz kırsal kalkınma politikaları incelendiğinde, bu politikaların, dünyada o dönemdeki etkin kalkınma ve kırsal kalkınma paradigması ve yaklaşımlarıyla ve az gelişmiş ülkelerin genel olarak uyguladığı ulusal makroekonomik politikalarla paralel olarak oluşturulduğu görülmektedir (Furat, 2013:606). Tarımın sorunlarının çözülmesi kavramını sadece mevcut teknik, iktisadi, sosyal, yapısal ve hukuki sorunlarla sınırlı tutmamak ayrıca tarımın gerek üretim potansiyeli gerekse tarım üretiminde çalışanların ekonomik olanaklarını artırma gayesini de sorun kavramı içerisinde değerlendirmek gerekir.

Umumî Mağazalar Kanunu 1982 yılından beridir yürürlükte olmasına rağmen; geleneksel standart dışı depolama alışkanlığından vazgeçilememesi, malları kolayca ve masrafsız devretme imkânı veren makbuz senedi ve varant kullanımının yaygınlaştırılmaması gibi nedenlerle anılan Kanunun amacına ulaşamamış, dolayısıyla da dünya ekonomisindeki gelişmelere paralel olarak lisanslı depoculuk sistemi kurulamamıştır (TBMM, Kanun Genel Gereğesi). 5300 sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu (RG: 17.02.2005- 25730) ile ülkemiz tarım, ticaret ve ekonomi açısından ciddi faydalar getirmesi hedeflenerek 2005 yılında tarım ürünlerine özel umumi mağaza formu olan lisanslı depo tanımlaması yapılmıştır. 2017 yılında Ürün İhtisas Borsasının Kuruluş, Faaliyet, İşleyiş ve Denetim Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (RG: 10.08.2017- 30150) ile Elektronik Ürün Senetlerinin işlem göreceği borsaların hukuki altyapısı düzenlenmiştir. 5904 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (RG: 03.07.2009 – 27277) ile Lisanslı Depoculuk kullanılarak yapılan tarımsal ürün depolaması ve ticareti kapsamında vergi teşvikleri de sağlanmıştır.

Türkiye'de lisanslı depoculuk ile ilgili sağlanan devlet teşvikleri

- ELÜS'ün el değiştirmesinden doğan kazançların gelir ve kurumlar vergisinden istisnası,
- Ürünlerin lisanslı depolara ilk tesliminde ve borsadaki alım satımında katma değer vergisi (KDV) istisnası
- Lisanslı depo işletmesi ile mudi arasında yapılan sözleşmeler ve ürün senetleri damga vergisinden istisna
- Lisanslı depo kira desteği
- Lisanslı depoya ürünün taşıma desteği
- Lisanslı depolara indirimli kredi desteği

Olarak özetlenebilir (Sazal, 2017:1154).

Türk Ticaret Kanununun makbuz senedine ilişkin hükümlerine tabi olan lisanslı depoya teslim edilen ürünler karşılığında düzenlenen ürün senetlerinden elektronik ürün senetleri Türkiye Ürün İhtisas Borsasında işlem görmektedir. Araştırmamızda gerek Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu gerekse vergi mevzuatında sağlanan teşviklerle tarım alanında bir kısım sorunları çözmeye amacıyla oluşturulan politikaların etkinliğinin ortaya konulabilmesi bakımından Türkiye Ürün İhtisas Borsasında işlem gören elektronik ürün senetleri işlem verileri üzerinden niceliksel araştırma modellerinden betimsel model kullanılmıştır.

1. Kısıtlamalar

Yapılan değerlendirmeye esas alınan kayıtlar Türkiye Ürün İhtisas Borsasının resmi internet sitesinde yer alan veri ve bilgilerden derlenmiştir. Değerlendirmeye esas olmak üzere elektronik ürün senedi (ELÜS) odaklı ek veri tabanı da bu kayıtlar esas alınarak oluşturulmuştur. Veri tabanları yayınlanan bültenlerin el ile birleştirilmesinden oluşturulmuş olduğundan değerlendirmelerimizde hatalar müstesnadır.

Veriler 01.09.2021 tarihinde derlendiğinden değerlendirmeye esas alınan son 1 yıl 01.09.2020-31.08.2021 tarihleri olarak belirlenmiştir. Lisanslı depoda ürünler 24 aya kadar kalabildiğinden inceleme döneminde 2019, 2020 ve 2021 hasat ürünlerin yer aldığı görülmüştür. Bu nedenle değerlendirmede ilgili ürünlerin 2019 ve 2020 rekolteleri dikkate alınmıştır. 2021 hasat döneminin tamamlanmamış olması ve bu konuya ilişkin açıklanan istatistik bulunmaması nedeniyle incelemede dikkate alınmamıştır. Bülteinde yer alan İşlem sayılarına ilişkin detaylara açık kaynaklardan erişilemediğinden değerlendirmede İşlem sayısı olarak TÜRİB bültenlerindeki bilgi satırları bir işlem olarak dikkate alınmıştır. Anlaşmalı satışlarda sadece ağırlık bilgisine yer verildiğinden fiyatlar seans ve TMO alımları üzerinden derlenmiştir.

2. İncelemeler

2.1. Genel Olarak ELÜS Kullanımı

2.1.1. Lisanslı Depolama Kapasitesi ve Kullanımı

Lisans almış 148 lisanslı deponun 12.944.420 ton kuruluş kapasitesine karşılık 7.935.507 ton faaliyet izni bulunmaktadır. İnceleme döneminde ELÜS'e konu ürünlerin toplam ağırlığı 6.459.696 ton olmuştur. ELÜS işlemler bakımından mevcut kapasitenin %81,40'ı kullanılmıştır. (Kaynak: Ticaret Bakanlığı-TÜRİB). Lisanslı depolar fiili kapasiteleri bakımından hububat üretiminin %19,52'sini karşılamaktadır. Süt ürünleri ve kuru üzüm için lisanslı depo yoktur. Diğer ürünler bakımından ise fiili kapasite %2'nin altındadır.

Tablo 1 Lisanslı Depolama Kapasitesi ve Kullanımı

ÜRÜN	Kuruluş İzni	Faal. İzni	ELÜS	ELÜS Kapasite	2020 Üretim	Fiili Depo /Üretim
Hububat	16.496.920	7.864.757	6.459.071	82,13%	40.298.168	19,52%
Pamuk	137.000	37.000	26	0,07%	1.773.646	2,09%
Zeytin-Zeytinyağı	17.500	13.500	25	0,18%	1.316.626	1,03%
Fındık	17.000	13.250	269	2,03%	665.000	1,99%
Antep Fıstığı	7.000	2.000	186	9,32%	296.376	0,67%
Süt Ürünleri	7.000					
Kuru Kayısı	6.000	5.000	120	2,40%	833.398	0,60%
Kuru Üzüm	5.000					
Toplam	16.693.420	7.935.507	6.459.696	81,40%	45.183.214	17,56%

2.1.2. ELÜS ile Yapılan İşlemler

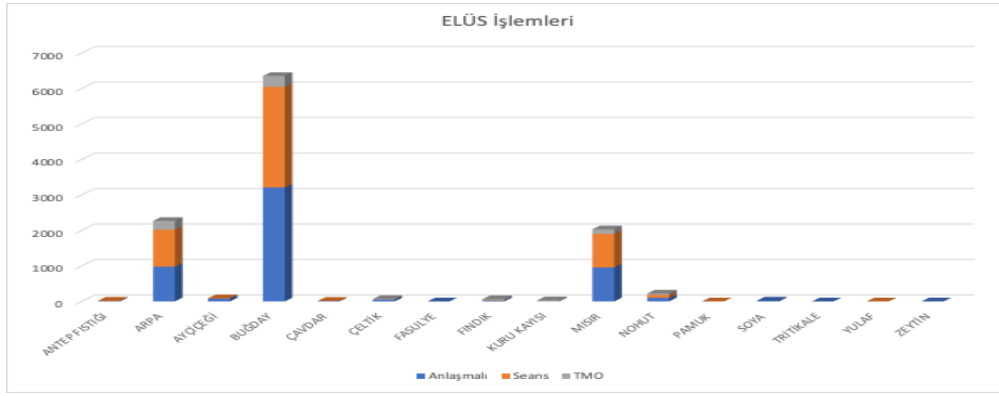
İnceleme döneminde 16 farklı ürün ELÜS ile 11.197 farklı işleme konu edilmiştir. İşlem sayısı olarak TÜRİB bültenlerinde yer alan satır sayısı dikkate alınmıştır. Buna göre bu işlemlerin 5.450'si anlaşmalı olarak, 4.940'ı seans işlemlerinde, 807'si ise Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ile gerçekleştirilmiştir. İşlemlerin yarısından fazlası buğdayda gerçekleşirken bunu sırası ile arpa, mısır ve nohut takip etmiştir. Çeltik, fasulye, kuru kayısı, soya, tritikale ve zeytinde hiçbir seans işlemi gerçekleşmezken pamuk ve yulafta sadece 1 adet işlem gerçekleşmiştir.

Tablo 2 ELÜS ile Yapılan İşlemler

Ürün	Anlaşmalı	Seans	TMO	Genel Toplam
Buğday	3.211	2.834	307	6.352
Arpa	980	1.041	247	2.268
Mısır	957	947	128	2.032

Nohut	101	80	42	223
Ayçiçeği	81	8		89
Çeltik	46		20	66
Fındık	23	11	30	64
Kuru kayısı			33	33
Soya	24			24
Antep fıstığı	11	10		21
Çavdar	9	7		16
Zeytin	4			4
Yulaf	1	1		2
Fasulye	1			1
Pamuk		1		1
Tritikale	1			1
Genel Toplam	5.450	4.940	807	11.197

Şekil 1 ELÜS İşlemleri

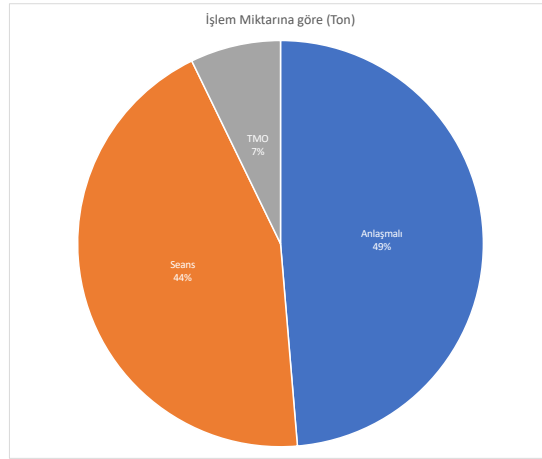
2.1.3. ELÜS Kullanım Yöntemleri

İşlem sayısı dikkate alındığında ELÜS ile temsil edilen ürünlerin %49'u borsa dışında gerçekleşirken %7 TMO alımlarından oluşmaktadır. Borsa seansında işlem görenler ise %44'lük bir kısmı oluşturmaktadır. TMO alımları ile anlaşmalı işlemler tek bir işlemle gerçekleştirilmiş olduğundan, işleme konu miktara göre seansta işlem payı yükselmektedir.

Tablo 3 ELÜS Kullanım Yöntemleri

İşlem Sayısı (bülten satır)		
Anlaşmalı	Seans	TMO
5.450	4.940	807

Şekil 2 ELÜS Kullanım Yöntemleri

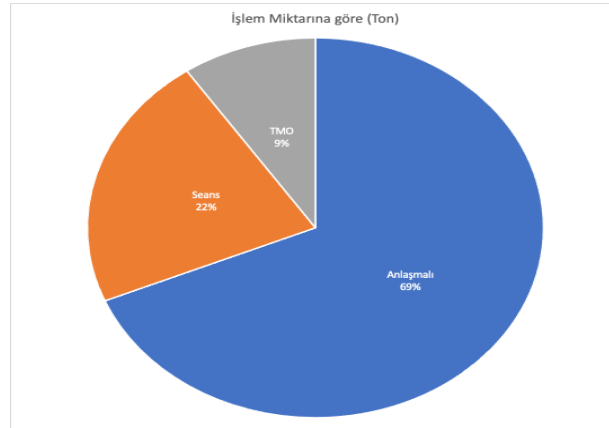
2.1.4. ELÜS ile Gerçekleştirilen İşlem Hacimleri

İşlem miktarı dikkate alındığında ELÜS ile temsil edilen ürünlerin %69'u borsa dışında gerçekleşirken %9 TMO alımlarından oluşmaktadır. Borsa seansında işlem görenler ise %22'lik bir kısmı oluşturmaktadır.

Tablo 4 ELÜS ile Gerçekleştirilen İşlem Hacimleri

İşlem Miktarı (Ton)		
Anlaşmalı	Seans	TMO
4.438.652,71	1.405.409,13	615.634,31

Şekil 3 ELÜS ile Gerçekleştirilen İşlem Hacimleri

2.1.5. Tarım Ürünlerinde ELÜS Kullanımı

İnceleme döneminde toplam 1.907 adet ELÜS işleme konu edilmiştir. ELÜS'lerin 152'si 2019 yılında, 1.007'si 2020 yılında, 748'i ise 2021 yılında ihraç edilmiştir. ELÜS'lerin %62'sine karşılık 1.188 adedi buğday için düzenlenmiştir. Sırası ile %16'sına karşılık 307 adedi arpa için %11'ine karşılık 216 adedi mısır için düzenlenmiştir. Geriye kalan 196 adet ELÜS ise diğer 13 ürün için düzenlenmiştir.

Tablo 5 Tarım Ürünlerinde ELÜS Kullanımı

ELÜS İHRAÇ	2019	2020	2021	Toplam
Buğday	43	578	567	1.188
Arpa	42	149	116	307
Mısır	48	141	27	216
Nohut	9	26	18	53
Ayçiçeği		42	7	49
Çeltik	8	16		24
Fındık		13	8	21
Kuru kayısı		16		16
Antep fıstığı		15		15
Soya		5		5
Çavdar	1	2	1	4
Zeytin		4		4
Yulaf			2	2
Fasulye			1	1
Pamuk	1			1
Tritikale			1	1
Genel Toplam	152	1.007	748	1.907

2.1.6. Yıllık Üretime Göre ELÜS Potansiyel Kullanımı

Lisanslı depoculuk hizmeti verilen 16 üründe ulusal üretim 2019 yılında toplam 43 milyon ton, 2020 yılında 45 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Kaynak: TÜİK). Bu ürünlerden inceleme döneminde ELÜS'e konu toplam işlem ağırlığı 6,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Mısır üretiminin neredeyse yarısı ürün senedi ile el değiştirmiştir.

Tablo 6 Yıllık Üretime Göre ELÜS Potansiyel Kullanımı

Ton	2019	ELÜS (son 1 yıl)	2020	Oran (2020)
Mısır	6.000.000	3.178.854	6.500.000	48,905%
Buğday	19.000.000	2.280.225	20.500.000	11,123%
Arpa	7.600.000	875.788	8.300.000	10,552%
Nohut	630.000	43.459	630.000	6,898%
Ayçiçeği	2.100.000	32.527	2.067.004	1,574%
Çeltik	1.000.000	30.618	980.000	3,124%
Soya	155.000	15.360	155.225	9,895%
Çavdar	310.000	1.292	295.681	0,437%
Yulaf	265.000	507	314.528	0,161%
Tritikale	215.090	300	276.212	0,109%
Fındık	776.046	269	665.000	0,040%
Antep fıstığı	85.000	187	296.376	0,063%
Fasulye	225.000	146	279.518	0,052%
Kuru kayısı	886.606	121	833.398	0,015%
Pamuk	2.200.000	26	1.773.646	0,001%

Zeytin	1.525.000	25	1.316.626	0,002%
Genel Toplam	42.972.742	6.459.697	45.183.214	14,297%

2.1.7. Borsa Seans İşlemlerinde ELÜS Potansiyel Kullanımı

2020 yılı üretimi dikkate alındığında ELÜS işlemlerine konu 16 üründe borsa seansında 1,4 milyon ton işlem hacmi gerçekleşmiştir. Bu ürünlerin 2020 yılı üretimi dikkate alındığında işlem potansiyelinin sadece %3,11'i borsa seansında işlem görmüştür. Üretim miktarına göre mısır %10,04 ile işlem potansiyeli en yüksek ürün olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında çeltik, fasulye, kuru kayısı, soya ve tritikalede seans işlemi gerçekleşmemiştir.

Tablo 7 Borsa Seans İşlemlerinde ELÜS Potansiyel Kullanımı

Ton	Seans (son 1 yıl)	2020	Oran
Mısır	652.293	6.500.000	10,04%
Arpa	263.517	8.300.000	3,17%
Buğday	487.018	20.500.000	2,38%
Nohut	1.402	630.000	0,22%
Çavdar	485	295.681	0,16%
Ayçiçeği	547	2.067.004	0,03%
Yulaf	76	314.528	0,02%
Antep fıstığı	30	296.376	0,01%
Çeltik	0	980.000	0,00%
Fasulye	0	279.518	0,00%
Fındık	19	665.000	0,00%
Kuru kayısı	0	833.398	0,00%
Pamuk	26	1.773.646	0,00%
Soya	0	155.225	0,00%
Tritikale	0	276.212	0,00%
Zeytin	0	1.316.626	0,00%
Genel Toplam	1.405.410	45.183.214	3,11%

2.1.8. Hasat Dönemlerine göre ELÜS İşlem Sayıları

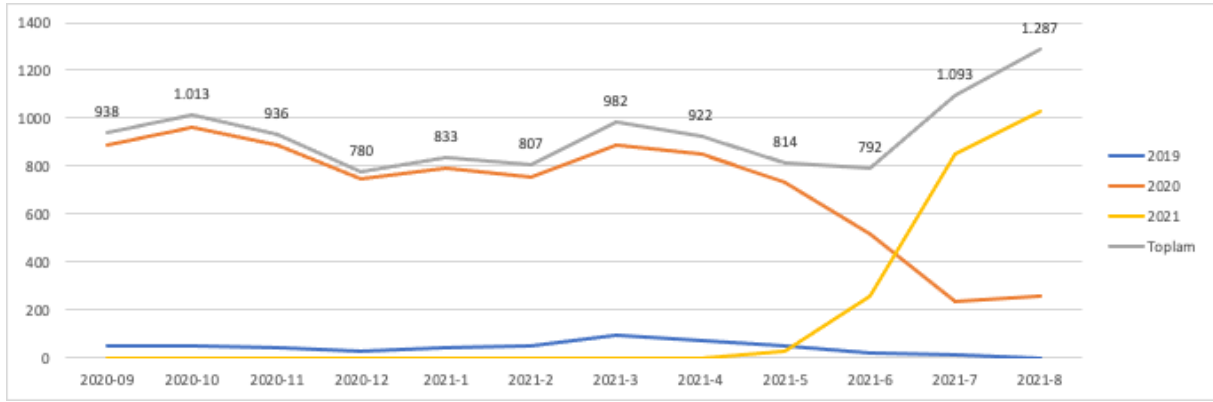
ELÜS'te düzenlenen ürünlerin hasat edildikleri yılda lisanslı depoya verildiği varsayımından hareketle ürünlerin 1 yıldan daha kısa süre içerisinde lisanslı depolardan çekildiği anlaşılmaktadır. 2019 yılı hasadı ürünlerinin inceleme döneminde işlem sayılarının hızla azaldığı ve 2021 Ağustos ayı itibarıyla artık işlem görmediği görülmektedir. 2020 yılı hasadında da Mart 2021 döneminden itibaren hızla azaldığını buna karşın 2021 hasadına konu ELÜS'lerde ise işlemin Ağustos ayında hızla yükseldiği ve yükselme eğiliminde de devam ettiği görülmektedir. ELÜS'e konu ürünlerin belirli ömürlü olması ELÜS piyasasında uzun vadeli manipülasyon olanağını ortadan kaldırmaktadır. Manipülatif amaçla değer yükseltimi yapılsa bile üreticinin sürekli yeni ürün hasat etmesi artan fiyatlardan üreticinin yararlanabilme olanağını güçlendirmektedir.

Tablo 8 Hasat Dönemlerine göre ELÜS İşlem Sayıları

İşlem Sayısı/Dönem	2019	2020	2021	Genel Toplam
2020-09	53	885		938
2020-10	54	959		1.013
2020-11	44	892		936

2020-12	31	749		780
2021-1	43	790		833
2021-2	48	758	1	807
2021-3	92	888	2	982
2021-4	72	849	1	922
2021-5	49	736	29	814
2021-6	19	518	255	792
2021-7	10	234	849	1.093
2021-8		261	1.026	1.287
Genel Toplam	515	8.519	2.163	11.197

Şekil 4 Hasat Dönemlerine göre ELÜS İşlem Sayıları

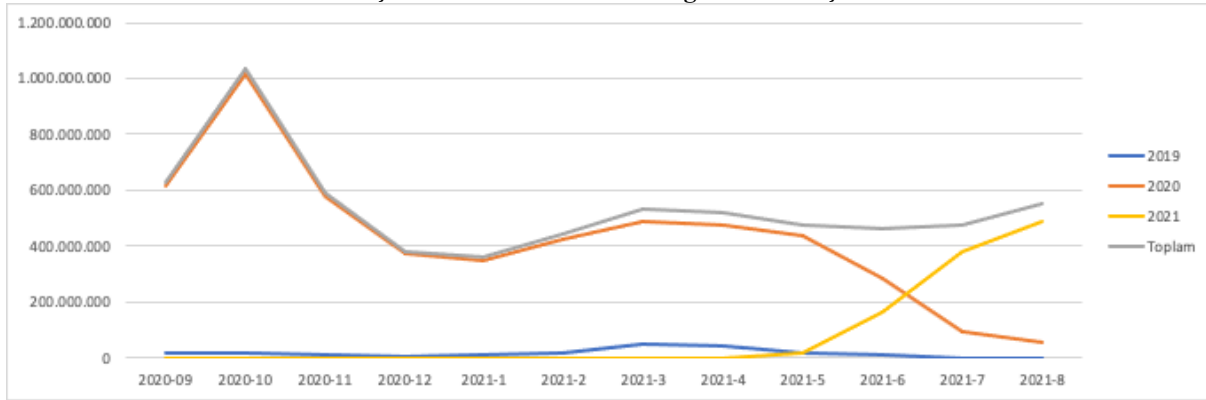
2.1.9. Hasat Dönemlerine göre ELÜS İşlem Hacmi

Ağırlık bazında işlem hacimlerine baktığımızda inceleme döneminin ağırlıklı etkin olduğu 2020 hasatlarında en çok işlemin Ekim ayında gerçekleşmiş olduğunu gözlemleyebiliyoruz. İlgili yılın hasadının takip eden Ağustos ayına kadar hızla azaldığı devamında ise tamamen işlemden kalktığı görülmektedir. Nitekim mevzuat gereğince de lisanslı depolarda maksimum saklama süresinin 24 ay olduğunu da göz önüne almak gerekmektedir.

Tablo 9 Hasat Dönemlerine göre ELÜS İşlem Hacmi

Dönem/Kg	2019	2020	2021	Genel Toplam
2020-09	16.495.726	614.192.017		630.687.743
2020-10	16.995.332	1.017.913.615		1.034.908.947
2020-11	12.217.247	577.731.576		589.948.823
2020-12	7.777.567	372.070.442		379.848.009
2021-1	11.854.828	349.383.012		361.237.840
2021-2	17.555.413	426.643.849	535.653	444.734.915
2021-3	48.979.465	486.239.444	531.220	535.750.129
2021-4	42.998.443	474.844.566	127.246	517.970.255
2021-5	20.540.735	436.637.545	20.600.980	477.779.260
2021-6	10.325.034	284.560.815	166.546.944	461.432.793
2021-7	1.204.458	92.442.895	383.024.262	476.671.615
2021-8		58.478.587	490.247.237	548.725.824
Genel Toplam	206.944.248	5.191.138.363	1.061.613.542	6.459.696.153

Şekil 5 Hasat Dönemlerine göre ELÜS İşlem Hacmi

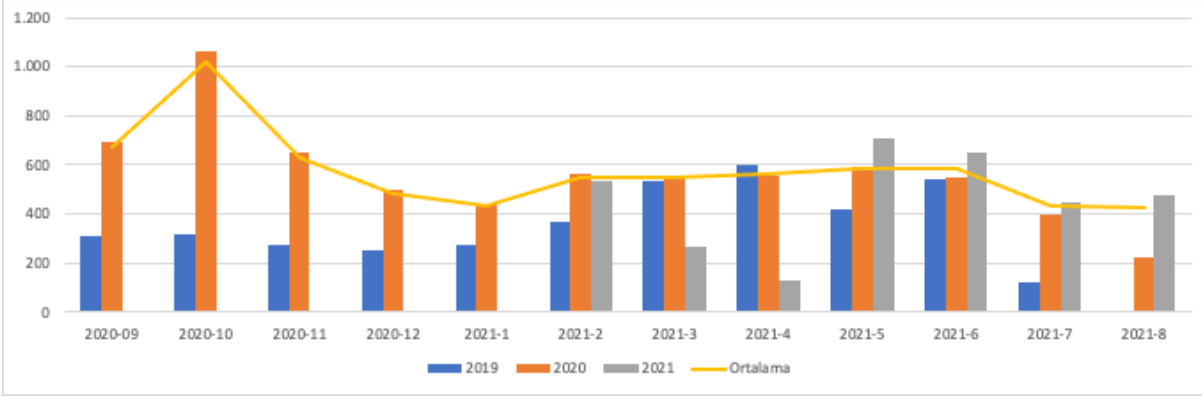
2.1.10. Ortalama ELÜS İşlem Büyüklüğü

İşlem sayısı ile işlem kilogramını karşılaştırdığımız zaman Ekim ayında işlem başı ortalama kontrat büyüklüğünün arttığını görmekteyiz. Dolayısıyla tarım sektöründe en yüksek hareketliliğin Eylül, Ekim ve Kasım aylarında görüldüğü, Şubat'ta sonra tekrar bir hareketlenme olduğu ve bunun Haziran ayına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 10 Ortalama ELÜS İşlem Büyüklüğü

Birim İşlem Büyüklüğü/Dönem	2019	2020	2021	Ortalama (Ton)
2020-09	311	694		672
2020-10	315	1.061		1.022
2020-11	278	648		630
2020-12	251	497		487
2021-1	276	442		434
2021-2	366	563	536	551
2021-3	532	548	266	546
2021-4	597	559	127	562
2021-5	419	593	710	587
2021-6	543	549	653	583
2021-7	120	395	451	436
2021-8		224	478	426

Şekil 6 Ortalama ELÜS İşlem Büyüklüğü

2.1.11. En Çok ELÜS İhraç Eden LİDAŞ

38 farklı ilde faaliyet gösteren 158 lisanslı depoda inceleme döneminde 1.907 adet ELÜS üzerinden işlem yapılmıştır. Kainat Tarım'ın ihraç ettiği 101 ELÜS inceleme döneminde işleme konu olmuştur. İşlem gören ELÜS sayısı bakımından 99 ELÜS ile TMO-TOBB, 97 ELÜS ile Mysilo Tarım en çok işleme konu ELÜS ihraç eden lisanslı depolar olmuşturlardır.

Tablo 11 En Çok ELÜS İhraç Eden LİDAŞ

LİDAŞ	ELÜS	İşlem Miktarı [KG] Toplamı
Kainat Tarım	101	279.805.330
Tmo-TOBB	99	177.251.684
Mysilo Tarım	97	216.465.330
Tk Tarım	73	189.734.845
Anadolu Selçuklu	65	211.157.788
Altınbilek Tarım	47	106.952.108
Kayseri Şeker	40	88.739.853
Toprak Tarım	39	275.371.039
Ulidaş Tarım	37	105.635.196
Polat Agro	31	61.714.819

2.1.12. ELÜS Üzerinden En Çok İşlem Yapan LİDAŞ

İşleme konu ürün ağırlığı bakımından 280 bin ton ile Kainat Tarım, 275 bin ton ile Toprak Tarım, 216 bin ton Mysilo Tarım en çok işlem yapan lisanslı depo olmuştur.

Tablo 12 ELÜS Üzerinden En Çok İşlem Yapan LİDAŞ

LİDAŞ	ELÜS	İşlem Miktarı [KG] Toplamı
Kainat Tarım	101	279.805.330
Toprak Tarım	39	275.371.039
Mysilo Tarım	97	216.465.330
Anadolu Selçuklu	65	211.157.788
TK Tarım	73	189.734.845

Sandıkçı Tarım	11	185.573.826
TMO-TOBB	99	177.251.684
AVS Agro	11	150.434.712
Rana Farm	13	133.294.720
Tekin Lidaş	19	130.240.924

2.1.13. En Verimli Çalışan LİDAŞ

ELÜS verileri üzerinden lisans kapasitesine göre yapılan işlemlerde en yüksek verimliliğe %378,83 ile Küçük İnciler ulaşmıştır, bunu Rana Farm ve Yusuf Zengin izlemiştir.

Tablo 13 En Verimli Çalışan LİDAŞ

LİDAŞ	Kuruluş kap.	Lisans kapasitesi	İşlem miktarı (kg)	Verimlilik
Küçük İnciler	40.000	20.000	75.765.010	378,83%
Rana Farm	43.000	43.000	133.294.720	309,99%
Yusuf Zengin	70.000	40.500	123.158.727	304,10%
Larende	70.000	40.400	106.673.540	264,04%
Sandıkçı	170.000	73.400	185.573.826	252,83%
Rekolte	20.000	20.000	47.397.242	236,99%
Akgüller	33.800	32.000	72.258.710	225,81%
Atarlar	70.000	54.150	120.066.993	221,73%
1001	50.000	29.250	63.093.700	215,70%
Aysan	40.000	20.000	41.474.630	207,37%

2.1.14. İl Bazında ELÜS İhracı

İl bazında bakıldığında Konya 443 ELÜS ihracı ile en fazla ELÜS ihraç eden il olmuştur. 198 ELÜS ile Ankara 192 ELÜS ile Aksaray en fazla ELÜS ihraç eden diğer iller olmuştur.

Tablo 14 İl Bazında ELÜS İhracı

İL	ELÜS	İşlem Miktarı [KG] Toplamı
Konya	443	1.579.076.601
Ankara	198	384.575.466
Aksaray	192	644.492.258
Kayseri	128	187.963.178
Yozgat	89	208.897.397
Adana	88	780.522.582
Edirne	65	127.531.730
Karaman	62	515.339.299
Diyarbakır	57	341.598.894
Gaziantep	50	138.273.289

2.1.15. İl Bazında ELÜS İle Yapılan İşlem Hacmi

İşlem ağırlığı bakımından 1.579 bin ton ürün ile Konya en fazla ürün değişimi yapılan il olmuştur. 780 bin ton ile Adana ve 644 bin ton ile Aksaray illeri en fazla ELÜS ile ürün değişimi yapılan yerler olmuştur.

Tablo 15 İl Bazında ELÜS İle Yapılan İşlem Hacmi

İL	ELÜS	İşlem Miktarı [KG] Toplamı
Konya	443	1.579.076.601
Adana	88	780.522.582
Aksaray	192	644.492.258
Karaman	62	515.339.299
Ankara	198	384.575.466
Diyarbakır	57	341.598.894
Yozgat	89	208.897.397
Kayseri	128	187.963.178
Kahramanmaraş	45	167.582.423
Şanlıurfa	32	167.427.059

2.1.16. ELÜS İle İşleme Konu Ürünlerde Fiyat Değişimleri

Tüm yılda işlem gören ürünler bakımından ürün değişimi dikkate alındığında ELÜS işlem yoğunluğu olan ürünlerde fiyatların artmış olduğunu görmekteyiz. Anlaşılmalı devirlere ilişkin fiyat bilgisi bulunmadığından ortalamalar TMO alımları ile seans işlemleri üzerinden değerlendirilmiştir. ELÜS'ün piyasa fiyatlarına olan etkisini değerlendirebilmek bakımından buğday ve mısır ürünlerinin global değerlerine de yer verilmiştir. Global veriler inceleme dönemine uygun olarak gün bazında yıllık olarak derlenmiş, ilgili günde birim fiyat kileden kilograma çevrilmiş, TCMB efektif döviz satış kurundan ilgili günde Türk Lirasına çevrilerek aylık kg/TL ortalamalar bulunmuştur. Global veriler macrorends.net adresinden derlenmiştir.

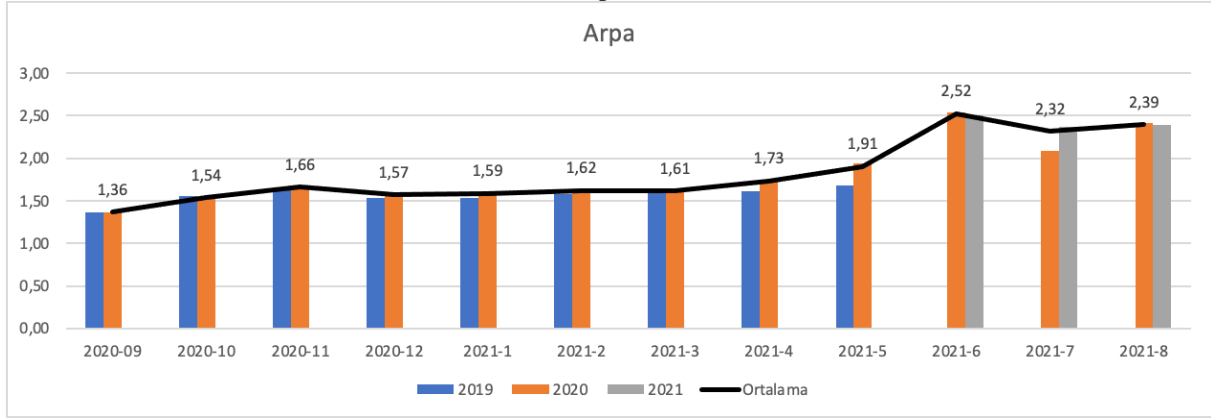
2.1.16.1. Arpa

ELÜS üzerinden yapılan alım satımlarda Eylül 2020-Ağustos 2021 döneminde arpa fiyatlarında %75,45 değişim ortaya çıkmıştır. Bu dönemde 307 farklı ELÜS'te 2.268 işlemde 876 bin ton alım satıma konu olmuştur. Eski ve yeni hasatların belirli bir süre fiyatlarının eşit olduğu ancak 6 aydan sonra eski hasadın daha sınırlı artış gösterdiği izlenebilmektedir. 2021 yeni mahsul hasadı ile fiyatlar %25 yükselmiştir.

Tablo 16 Arpa İşlemleri

Ortalama	2019		2020		2021		Ortalama	
	İşlem	TL	İşlem	TL	İşlem	TL	İşlem	TL
2020-09	15	1,36	178	1,37			193	1,36
2020-10	24	1,56	196	1,54			220	1,54
2020-11	13	1,66	158	1,66			171	1,66
2020-12	16	1,53	160	1,57			176	1,57
2021-1	25	1,53	202	1,60			227	1,59
2021-2	28	1,58	181	1,63			209	1,62
2021-3	36	1,59	216	1,62			252	1,61
2021-4	23	1,62	186	1,75			209	1,73
2021-5	14	1,68	117	1,94			131	1,91
2021-6			58	2,54	67	2,50	125	2,52
2021-7			19	2,09	151	2,37	170	2,32
2021-8			13	2,41	172	2,39	185	2,39
Toplam	194	1,57	1684	1,68	390	2,40	2268	1,75

Şekil 7 Arpa İşlemleri

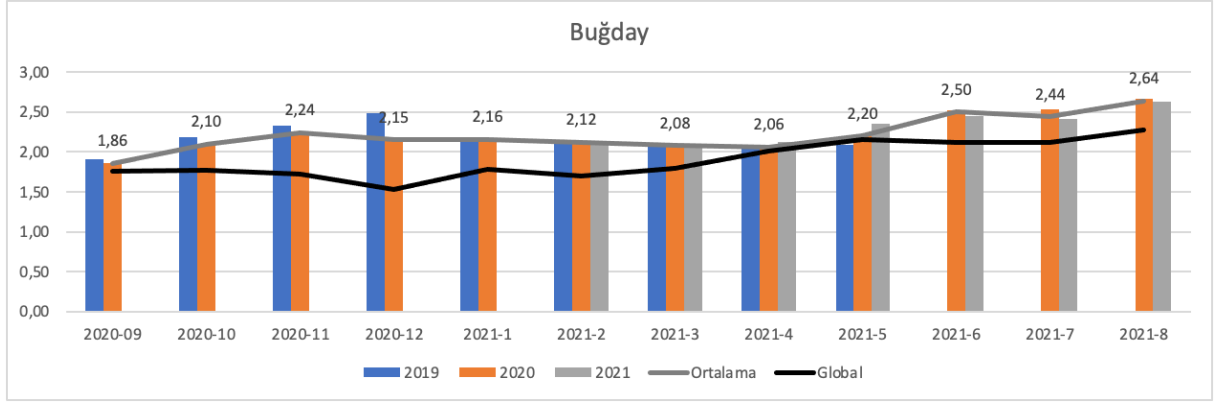
2.1.16.2. Buğday

ELÜS üzerinden yapılan alım satımlarda Eylül 2020-Ağustos 2021 döneminde buğday fiyatlarında %41,8 değişim ortaya çıkmıştır. Bu dönemde 1188 farklı ELÜS'te 6.362 işlemde 2.280 bin ton alım satıma konu olmuştur. Eski ve yeni hasatların fiyatlarının eşit olduğu izlenebilmektedir. 2021 yeni mahsul hasadı ile fiyatlarda yükseliş ortaya çıkmıştır. Global piyasa fiyatları ile karşılaştırdığımızda yurt içi fiyatların daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. İnceleme döneminde buğdayın önemli miktarda ithalata konu olması, nakliye ve sigorta dahil edildiğinde Türkiye'de elde etme maliyetinin yükselmesi yurtiçi fiyatların global fiyatların üzerinde gerçekleşmesine sebep olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 17 Buğday İşlemleri

Ortalama	2019		2020		2021		Ortalama		Global
	İşlem	TL	İşlem	TL	İşlem	TL	İşlem	TL	
2020-09	16	1,91	548	1,86			564	1,86	1,76
2020-10	9	2,18	533	2,10			542	2,10	1,77
2020-11	18	2,33	514	2,24			532	2,24	1,72
2020-12	4	2,49	376	2,14			380	2,15	1,53
2021-1	8	2,13	386	2,16			394	2,16	1,79
2021-2	10	2,15	384	2,12	1	2,10	395	2,12	1,70
2021-3	17	2,11	461	2,08	2	2,09	480	2,08	1,79
2021-4	10	2,07	440	2,06	1	2,13	451	2,06	2,01
2021-5	6	2,09	422	2,20	28	2,35	456	2,20	2,16
2021-6			282	2,52	187	2,45	469	2,50	2,12
2021-7			98	2,54	688	2,42	786	2,44	2,11
2021-8			126	2,67	777	2,63	903	2,64	2,27
Toplam	98	2,13	4570	2,17	1684	2,53	6352	2,24	

Şekil 8 Buğday İşlemleri

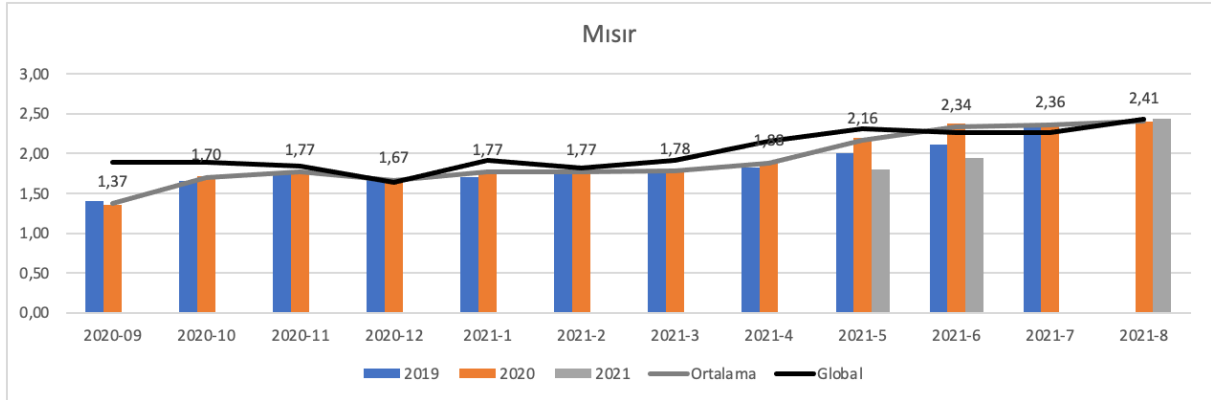
2.1.16.3. Mısır

ELÜS üzerinden yapılan alım satımlarda Eylül 2020-Ağustos 2021 döneminde mısır fiyatlarında %75,73 değişim ortaya çıkmıştır. Bu dönemde 218 farklı ELÜS'te 2.032 işlemde 3.179 bin ton alım satıma konu olmuştur. Eski ve yeni hasatların fiyatlarının eşit olduğu izlenebilmektedir. 2021 yeni mahsul hasadı ile fiyatlarda yükseliş ortaya çıkmıştır. Global piyasa fiyatları ile karşılaştığımızda yurt içi fiyatların global fiyatlarla paralel bir artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Hasat dönemleri itibariyle fiyat farklılıklarının olmadığı gözlemlenmektedir.

Tablo 18 Mısır İşlemleri

Ortalama	2019		2020		2021		Ortalama		Global
	İşlem	TL	İşlem	TL	İşlem	TL	İşlem	TL	
2020-09	19	1,40	76	1,36			95	1,37	1,89
2020-10	15	1,66	168	1,71			183	1,70	1,90
2020-11	10	1,78	173	1,77			183	1,77	1,84
2020-12	9	1,70	168	1,66			177	1,67	1,64
2021-1	6	1,70	168	1,78			174	1,77	1,91
2021-2	6	1,74	156	1,77			162	1,77	1,82
2021-3	31	1,75	166	1,79			197	1,78	1,92
2021-4	36	1,82	182	1,90			218	1,88	2,15
2021-5	23	2,01	174	2,20	1	1,80	198	2,16	2,31
2021-6	19	2,11	162	2,38	1	1,95	182	2,34	2,27
2021-7	7	2,33	110	2,36			117	2,36	2,27
2021-8			111	2,41	35	2,44	146	2,41	2,43
Toplam	181	1,82	1814	1,96	37	2,35	2032	1,94	

Şekil 9 Mısır İşlemleri

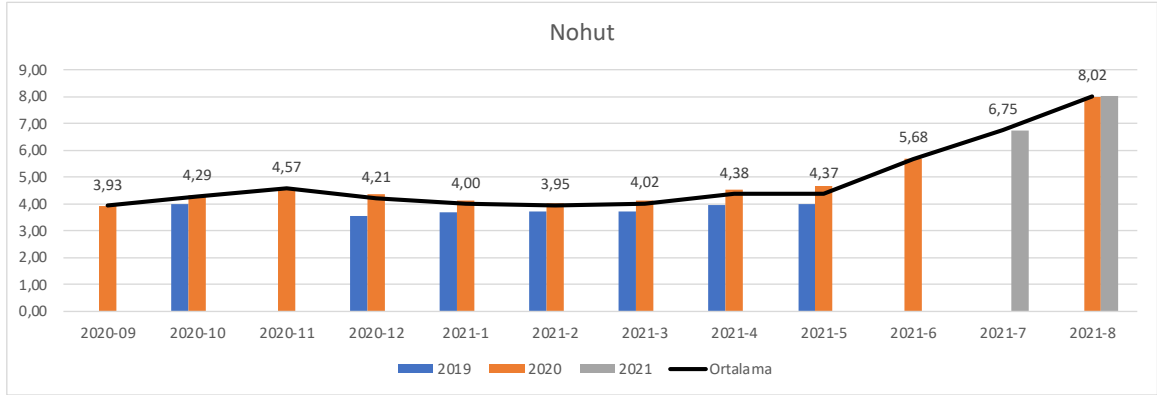
2.1.16.4. Nohut

ELÜS üzerinden yapılan alım satımlarda Eylül 2020-Ağustos 2021 döneminde nohut fiyatlarında %103,93 değişim ortaya çıkmıştır. Bu dönemde 53 farklı ELÜS'te 223 işlemde 43 bin ton alım satıma konu olmuştur. Eski ve yeni hasatların fiyatlarının eşit olduğu izlenebilmektedir. Yeni hasat dönemi ile birlikte fiyatların ani yükselmiş olduğu görülmektedir.

Tablo 19 Nohut İşlemleri

Ortalama	2019		2020		2021		Ortalama	
	İşlem	TL	İşlem	TL	İşlem	TL	İşlem	TL
NOHUT								
2020-09	2		22	3,93			24	3,93
2020-10	1	4,00	20	4,33			21	4,29
2020-11			17	4,57			17	4,57
2020-12	1	3,56	13	4,37			14	4,21
2021-1	4	3,70	15	4,11			19	4,00
2021-2	4	3,73	24	4,04			28	3,95
2021-3	7	3,73	27	4,11			34	4,02
2021-4	3	3,95	14	4,52			17	4,38
2021-5	6	3,99	11	4,65			17	4,37
2021-6			2	5,68			2	5,68
2021-7			1		8	6,75	9	6,75
2021-8			1	8,00	20	8,02	21	8,02
Toplam	28	3,82	167	4,30	28	7,81	223	4,37

Şekil 10 Nohut işlemleri

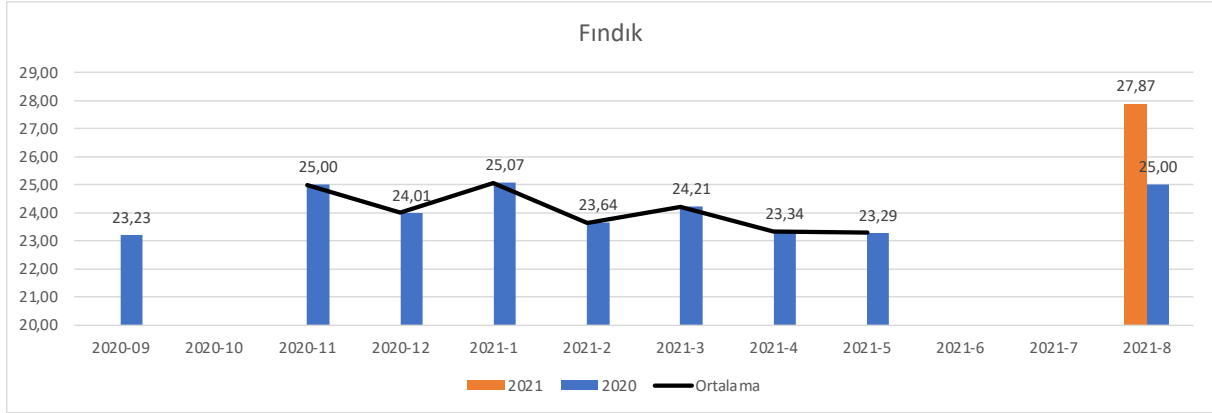
2.1.16.5. Fındık

Dünyanın en büyük üreticilerinin olduğu ve ithalatı olmayan fındık fiyatlarında ELÜS üzerinden yapılan alım satımlarda Eylül 2020-Ağustos 2021 döneminde %18,62 değişim ortaya çıkmıştır. Bu dönemde 21 farklı ELÜS'te 64 işlemde sadece 269 ton fındık alım satıma konu olmuştur. Fiyat artışının Ağustos 2021'de TMO tarafından yapılan destekleme alımından kaynaklandığı görülmektedir. Dönem içerisinde işlem yapılan aylarda ise fiyatın düşme eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 20 Fındık İşlemleri

Ortalama	2020		2021		Ortalama	
	İşlem	TL	İşlem	TL	İşlem	TL
2020-09	12	23,23			12	23,23
2020-10	2				2	
2020-11	4	25,00			4	25,00
2020-12	3	24,01			3	24,01
2021-1	1	25,07			1	25,07
2021-2	5	23,64			5	23,64
2021-3	3	24,21			3	24,21
2021-4	12	23,34			12	23,34
2021-5	5	23,29			5	23,29
2021-6	4				4	
2021-7	1				1	
2021-8	4	25,00	8	27,87	12	27,56
Toplam	56	23,60	8	27,87	64	24,43

Şekil 11 Fındık İşlemleri

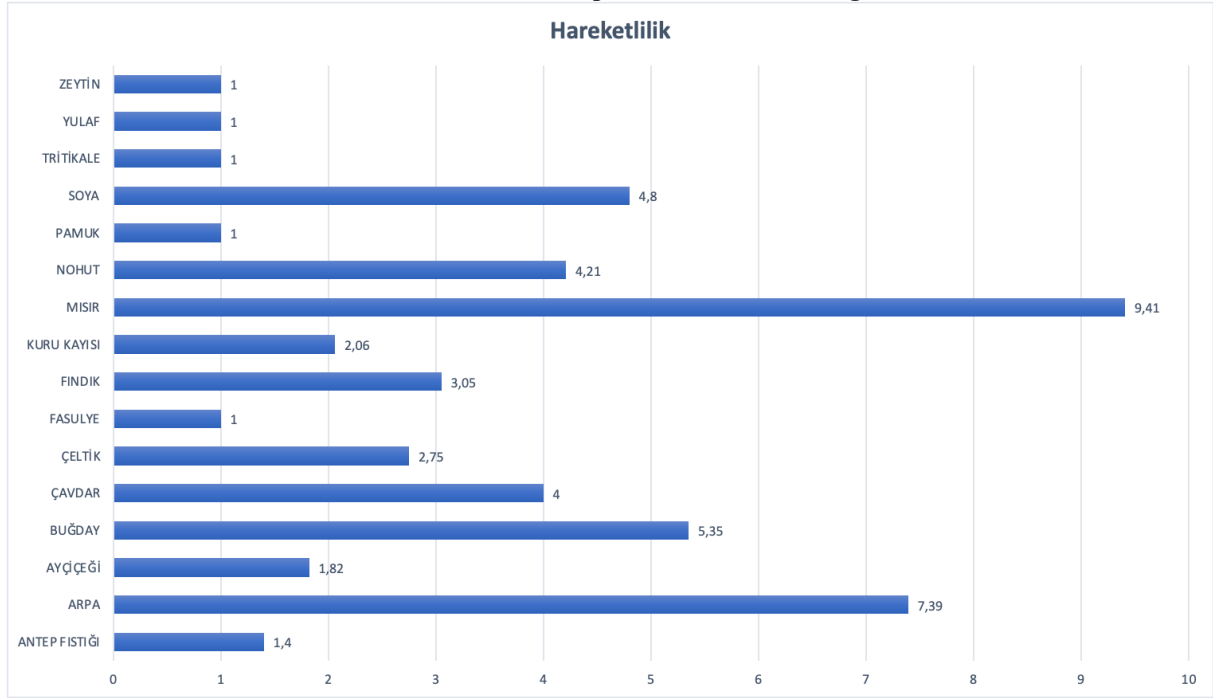
2.1.17. ELÜS İle Yapılan İşlem Hareketliliği

Her bir ELÜS tüm işlemler dikkate alındığında ortalama 5,7 kez işleme konu edilmiştir. En hareketli ELÜS'ler ortalama 9,41 işlemle mısırdaki gerçekleşmiştir. Bunu 7,39 ile arpa; 5,35 ile buğday izlemiştir.

Tablo 21 ELÜS İle Yapılan İşlem Hareketliliği

ÜRÜN	ELÜS	İŞLEM	Hareketlilik
Mısır	216	2.032	9,41
Arpa	307	2.268	7,39
Buğday	1.188	6.352	5,35
Soya	5	24	4,80
Nohut	53	223	4,21
Çavdar	4	16	4,00
Fındık	21	64	3,05
Çeltik	24	66	2,75
Kuru kayısı	16	33	2,06
Ayçiçeği	49	89	1,82
Antep fıstığı	15	21	1,40
Fasulye	1	1	1,00
Pamuk	1	1	1,00
Tritikale	1	1	1,00
Yulaf	2	2	1,00
Zeytin	4	4	1,00
Genel Toplam	1.907	11.197	5,87

Şekil 12 ELÜS İle Yapılan İşlem Hareketliliği

2.2. Fındık Piyasasında ELÜS Kullanımı

2.2.1. Fındık Lisanslı Depolama Kapasitesi ve Kullanımı

Ticaret Bakanlığı verilerine göre fındık ürününde Tarım Kredi'ye ait TK Tarım Ürünleri LİDAŞ ile Giresun Fındık LİDAŞ'ın lisansları bulunmaktadır. İnceleme döneminde TK LİDAŞ'ın fındık için ihraç ettiği ve işleme konu olmuş ELÜS yoktur. İnceleme döneminde GİFLİDAŞ 269 ton fındık için ELÜS ihraç etmiştir. Toprak Mahsulleri Ofisinin 2020 yılı Fındık Sektörü Raporunda da yer verildiği üzere TÜİK verilerinden ülkemizde üretilen fındık 2019 yılında 776.000 ton ve 2020 yılında 665.000 ton olmuştur. Bu durumda 2020 yılı üretimi dikkate alındığında fındık piyasasının on binde 4'ünün ELÜS'e konu edildiği ve seansta işleme tabi tutulanların ise yüz binde 2,7 seviyesinde olduğu bu nedenle fındık ürün grubunda borsa derinliğinin oluşmadığı görülmektedir.

Tablo 22 Fındık Lisanslı Depolama Kapasitesi ve Kullanımı

GLD- GİRESUN FINDIK LİDAŞ			
A	Kuruluş Kapasitesi	17.000	Ton
B	Faaliyet İzni	13.250	Ton
C	2020 Yılı Fındık Üretimi	665.000	Ton
D	ELÜS İşlem	269	Ton
E	ELÜS Seans	18	Ton
F	Yıllık Üretimi karşılama kapasitesi (B/C)	1,992%	
G	ELÜS Potansiyel Kullanımı (D/B)	2,030%	
H	Yıllık Üretime göre ELÜS İhraç Oranı (D/C)	0,040%	
I	Yıllık üretimin borsada işlem gören kısmı (E/C)	0,003%	

2.2.2. Fındık ELÜS İhraçları

GİFLİDAŞ'ın ise ihraç etmiş olduğu 21 adet ELÜS inceleme döneminde işleme konu edilmiştir. Verilerde üreticiye ilişkin bilgi derlenememiştir. Lisanslı depolara teslim edilen ürünlerin ELÜS başına ortalama ağırlığı 12.791 kg'dır.

Tablo 23 Fındık ELÜS İhraçları

GİRESUN FINDIK		İşlem Miktarı [KG]
ELÜS ISIN	KALİTE	268.603
TRXGLDH12015	Fındık Giresun kalite tombul 2.sınıf	6.216
TRXGLDH12114	Fındık Giresun kalite tombul 2.sınıf	495
TRXGLDH22014	Fındık Giresun kalite tombul 3.sınıf	28.784
TRXGLDH22113	Fındık Giresun kalite tombul 3.sınıf	1.888
TRXGLDH32013	Fındık Giresun kalite tombul 4.sınıf	85.636
TRXGLDH32112	Fındık Giresun kalite tombul 4.sınıf	6.669
TRXGLDH42012	Fındık Giresun kalite tombul 5.sınıf	67.601
TRXGLDH42111	Fındık Giresun kalite tombul 5.sınıf	1.184
TRXGLDH42129	Fındık Levant kalite tombul 5.sınıf	1.387
TRXGLDH52011	Fındık Giresun kalite tombul 6.sınıf	28.266
TRXGLDH52110	Fındık Giresun kalite tombul 6.sınıf	916
TRXGLDH52128	Fındık Levant kalite tombul 6.sınıf	1.783
TRXGLDH62010	Fındık Giresun kalite tombul 7.sınıf	1.379
TRXGLDH62127	Fındık Levant kalite tombul 7.sınıf	1.207
TRXGLDH82018	Fındık Levant kalite tombul 1.sınıf	2.000
TRXGLDH92017	Fındık Levant kalite tombul 2.sınıf	201
TRXGLDHA2012	Fındık Levant kalite tombul 3.sınıf	2.943
TRXGLDHB2011	Fındık Levant kalite tombul 4.sınıf	15.322
TRXGLDHC2010	Fındık Levant kalite tombul 5.sınıf	7.345
TRXGLDHD2019	Fındık Levant kalite tombul 6.sınıf	3.831
TRXGLDHE2018	Fındık Levant kalite tombul 7.sınıf	3.550
Ortalama		12.791

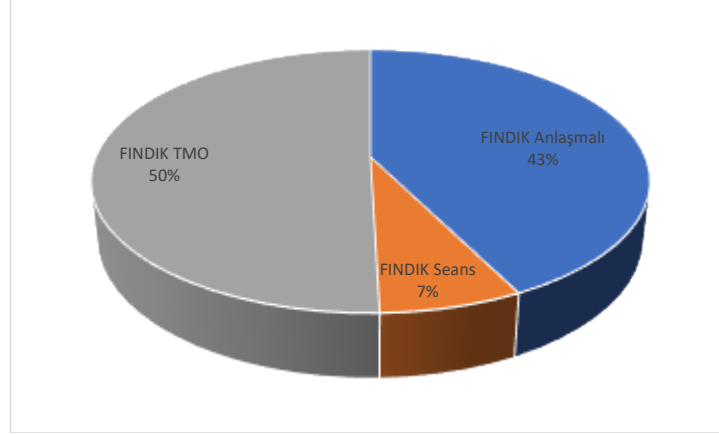
2.2.3. Fındık ELÜS İşlem Tarafları

Son bir yılda 269 ton fındık ELÜS aracılığıyla devredilmiştir. Bunun 135 tonunu TMO almış, 114 tonu anlaşmalı olarak el değiştirmiş, 19 tonu ise seansta işleme konulmuştur.

Tablo 24 Fındık ELÜS İşlem Tarafları

	İşlem Miktarı [KG]
FINDIK	268.603
Anlaşmalı	114.336
Seans	18.796
TMO	135.471
Genel Toplam	268.603

Şekil 13 Fındık ELÜS İşlem Tarafları

Aynı elektronik ürün senedi hem anlaşmalı hem borsada seans işlemlerinde kullanılabildiği gibi TMO'ya satış işlemlerinde de kullanılabilmektedir.

Tablo 25 Fındık ELÜS İşlem Tarafları Detayı

ELÜS		İşlem Miktarı [KG]
FINDIK		268.603
Anlaşmalı		114.336
TRXGLDH22014	Fındık Giresun kalite tombul 3.sınıf	10.745
TRXGLDH32013	Fındık Giresun kalite tombul 4.sınıf	31.508
TRXGLDH42012	Fındık Giresun kalite tombul 5.sınıf	35.357
TRXGLDH52011	Fındık Giresun kalite tombul 6.sınıf	21.112
TRXGLDH62010	Fındık Giresun kalite tombul 7.sınıf	633
TRXGLDH82018	Fındık Levant kalite tombul 1.sınıf	734
TRXGLDHB2011	Fındık Levant kalite tombul 4.sınıf	13.534
TRXGLDHE2018	Fındık Levant kalite tombul 7.sınıf	713
Seans		18.796
TRXGLDH22014	Fındık Giresun kalite tombul 3.sınıf	1.048
TRXGLDH32013	Fındık Giresun kalite tombul 4.sınıf	7.065
TRXGLDH42012	Fındık Giresun kalite tombul 5.sınıf	8.828
TRXGLDH52011	Fındık Giresun kalite tombul 6.sınıf	1.109
TRXGLDH62010	Fındık Giresun kalite tombul 7.sınıf	746
TMO		135.471
TRXGLDH12015	Fındık Giresun kalite tombul 2.sınıf	6.216
TRXGLDH12114	Fındık Giresun kalite tombul 2.sınıf	495
TRXGLDH22014	Fındık Giresun kalite tombul 3.sınıf	16.991
TRXGLDH22113	Fındık Giresun kalite tombul 3.sınıf	1.888
TRXGLDH32013	Fındık Giresun kalite tombul 4.sınıf	47.063
TRXGLDH32112	Fındık Giresun kalite tombul 4.sınıf	6.669
TRXGLDH42012	Fındık Giresun kalite tombul 5.sınıf	23.416

TRXGLDH42111	Fındık Giresun kalite tombul 5.sınıf	1.184
TRXGLDH42129	Fındık Levant kalite tombul 5.sınıf	1.387
TRXGLDH52011	Fındık Giresun kalite tombul 6.sınıf	6.045
TRXGLDH52110	Fındık Giresun kalite tombul 6.sınıf	916
TRXGLDH52128	Fındık Levant kalite tombul 6.sınıf	1.783
TRXGLDH62127	Fındık Levant kalite tombul 7.sınıf	1.207
TRXGLDH82018	Fındık Levant kalite tombul 1.sınıf	1.266
TRXGLDH92017	Fındık Levant kalite tombul 2.sınıf	201
TRXGLDHA2012	Fındık Levant kalite tombul 3.sınıf	2.943
TRXGLDHB2011	Fındık Levant kalite tombul 4.sınıf	1.788
TRXGLDHC2010	Fındık Levant kalite tombul 5.sınıf	7.345
TRXGLDHD2019	Fındık Levant kalite tombul 6.sınıf	3.831
TRXGLDHE2018	Fındık Levant kalite tombul 7.sınıf	2.837
Genel Toplam		268.603

2.2.4. Fındık ELÜS Dönemsel Hareketlilik

İşlemlerin önemli kısmı hasat zamanı olan Ağustos ve Eylül aylarında gerçekleşmiştir. Şubat ve Nisan aylarında da satışlar nispeten yüksek gerçekleşmiştir.

Tablo 26 Fındık ELÜS Dönemsel Hareketlilik-Cins

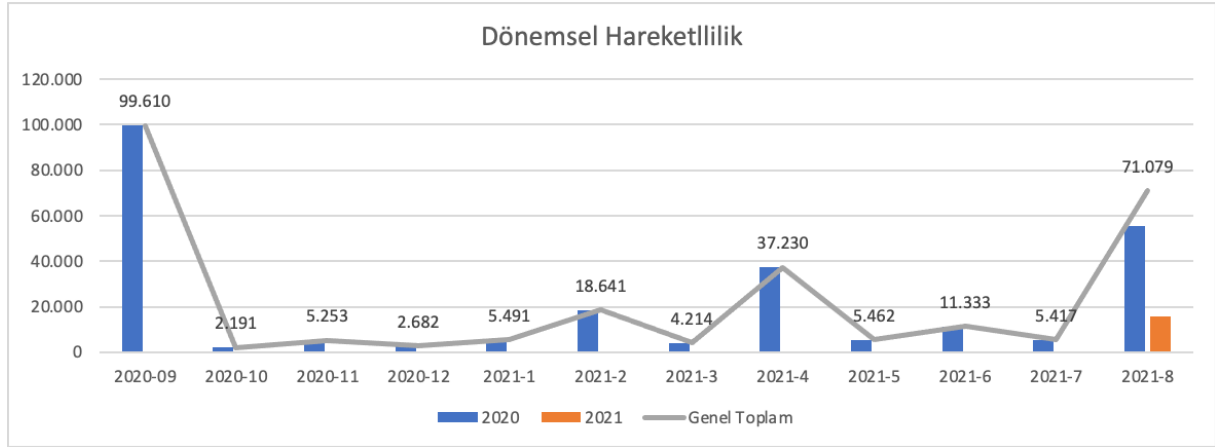
Dönem/İşlem KG	Giresun	Levant	Toplam
2020-09	88.204	11.406	99.610
2020-10	1.594	597	2.191
2020-11	4.519	734	5.253
2020-12	2.682		2.682
2021-1	5.491		5.491
2021-2	5.107	13.534	18.641
2021-3	4.214		4.214
2021-4	28.425	8.805	37.230
2021-5	5.462		5.462
2021-6	11.217	116	11.333
2021-7	5.417		5.417
2021-8	66.702	4.377	71.079
Genel Toplam	229.034	39.569	268.603

Tablo 27 Fındık ELÜS Dönemsel Hareketlilik-Hasat

Dönem/İşlem KG	2020 Hasat	2021 Hasat	Genel Toplam
2020-09	99.610		99.610
2020-10	2.191		2.191
2020-11	5.253		5.253
2020-12	2.682		2.682
2021-1	5.491		5.491

2021-2	18.641		18.641
2021-3	4.214		4.214
2021-4	37.230		37.230
2021-5	5.462		5.462
2021-6	11.333		11.333
2021-7	5.417		5.417
2021-8	55.550	15.529	71.079
Genel Toplam	253.074	15.529	268.603

Şekil 14 Fındık ELÜS Dönemsel Hareketlilik-Hasat

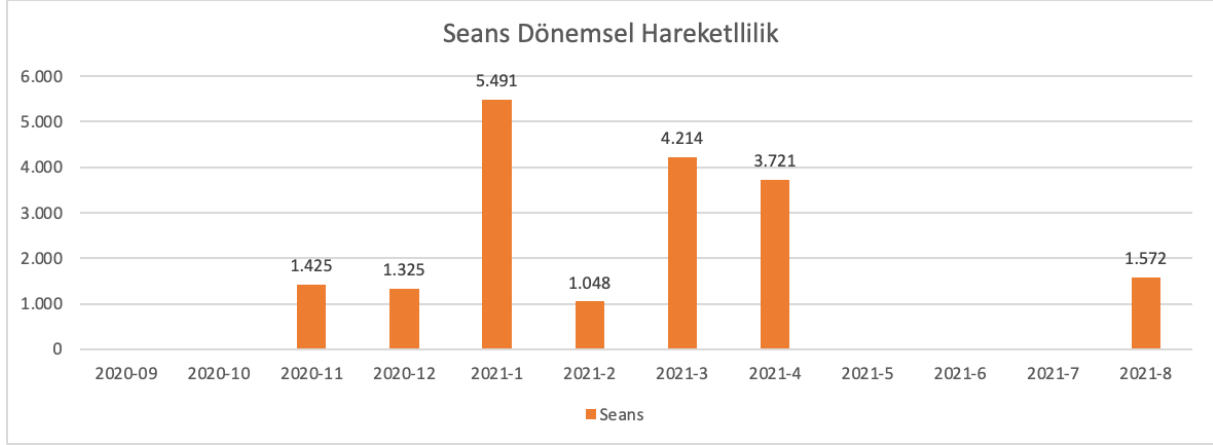

Seans işlemleri üzerinden hareketliliği incelediğimizde fındık sezonunda borsa seans işlemleri üzerinden işlem yapılmadığı anlaşılmaktadır. 2021 Ağustos ayında yapılan işlem ise 2020 yani bir önceki yılın hasadına ilişkindir. 2020 Eylül ayındaki alımın da TMO kaynaklı olduğu görülmektedir. Tablo incelendiğinde gerek anlaşmalı olarak gerekse seans işlemlerinde ELÜS kullanımının çok yaygınlaştırılmadığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 28 Fındık ELÜS Aylık Hareketlilik

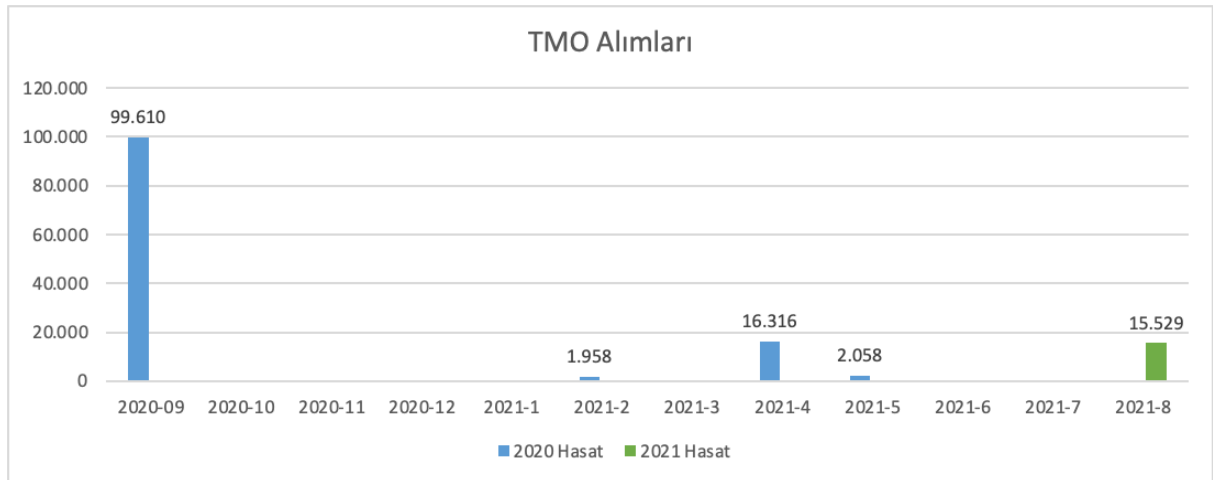
Dönem/Hasat	Anlaşmalı		Seans		TMO		Toplam
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	
2020-09					99.610		99.610
2020-10	2.191						2.191
2020-11	3.828		1.425				5.253
2020-12	1.357		1.325				2.682
2021-1			5.491				5.491
2021-2	15.635		1.048		1.958		18.641
2021-3			4.214				4.214
2021-4	17.193		3.721		16.316		37.230
2021-5	3.404				2.058		5.462
2021-6	11.333						11.333
2021-7	5.417						5.417
2021-8	53.978		1.572			15.529	71.079
Genel Toplam	114.336	0	18.796	0	119.942	15.529	268.603

Şekil 15 Seans İşlemleri Dönemsel Hareketlilik

Toprak Mahsulleri Ofisinin alımlarının Eylül ayında yoğunlaşmış olduğunu görmekteyiz. ELÜS ile tek işlemde yeni hasat alımı da yapmıştır.

Şekil 16 TMO Alımları

2.2.5. Fındık Kalite Sınıflarına Göre ELÜS İşlemleri

En çok işlem Giresun Kalite Tombul 4. Sınıfta gerçekleşmiştir. İşlemlerin neredeyse %34'ü bu sınıfta yapılmıştır. Giresun Kalite Fındık toplam işlemde %85, Levant Kalite ise %15 pay almıştır. Lisanlı deponun Giresun'da olması bu durumun en önemli sebebi olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 29 Fındık Kalite Sınıflarına Göre ELÜS İşlemleri

Satır Etiketleri	Toplam İşlem Miktarı [KG]	Oran
Giresun	229.034	85,27%
Fındık Giresun kalite tombul 2.sınıf	6.711	2,50%
Fındık Giresun kalite tombul 3.sınıf	30.672	11,42%
Fındık Giresun kalite tombul 4.sınıf	92.305	34,36%
Fındık Giresun kalite tombul 5.sınıf	68.785	25,61%
Fındık Giresun kalite tombul 6.sınıf	29.182	10,86%
Fındık Giresun kalite tombul 7.sınıf	1.379	0,51%
Levant	39.569	14,73%

Fındık Levant kalite tombul 1.sınıf	2.000	0,74%
Fındık Levant kalite tombul 2.sınıf	201	0,07%
Fındık Levant kalite tombul 3.sınıf	2.943	1,10%
Fındık Levant kalite tombul 4.sınıf	15.322	5,70%
Fındık Levant kalite tombul 5.sınıf	8.732	3,25%
Fındık Levant kalite tombul 6.sınıf	5.614	2,09%
Fındık Levant kalite tombul 7.sınıf	4.757	1,77%
Genel Toplam	268.603	

2.2.6. ELÜS Üzerinden Oluşan Ağırlıklı Ortalama Fiyatlar

Son bir yılda ELÜS ile işlem gören fındıklarda ağırlıklı ortalama tüm alımlarda 24,43 TL iken seansta 24,35 TMO'da ise 24,46 TL olmuştur. Anlaşmalı devirlerde fiyat bilgisine ulaşılammıştır.

Tablo 30 ELÜS Üzerinden Oluşan Ağırlıklı Ortalama Fiyatlar

	İşlem Miktarı [KG]	İşlem Hacmi [TL]	Ağırlıklı Ortalama Fiyat
FINDIK	268.603	3.704.559	24,43
Anlaşmalı	114.336		
Seans	18.796	461.750	24,35
TMO	135.471	3.242.808	24,46
Genel Toplam	268.603	3.704.559	24,43

Kalitesine göre Giresun Tombul 2. Kalite Fındıkta ağırlıklı ortalama fiyat 26,97 TL iken, Levant Tombul 7. Kalite Fındıkta 22,82 TL olmuştur.

Tablo 31 ELÜS Üzerinden Oluşan Ağırlıklı Ortalama Fiyatlar

KALİTE	İşlem Miktarı [KG]	İşlem Hacmi [TL]	AO Fiyat
FINDIK	268.603	3.704.559	24,43
Fındık Giresun kalite tombul 2.sınıf	6.711	166.978	26,97
Fındık Giresun kalite tombul 3.sınıf	30.672	488.620	25,37
Fındık Giresun kalite tombul 4.sınıf	92.305	1.475.293	24,60
Fındık Giresun kalite tombul 5.sınıf	68.785	789.507	24,41
Fındık Giresun kalite tombul 6.sınıf	29.182	189.748	24,30
Fındık Giresun kalite tombul 7.sınıf	1.379	17.718	23,75
Fındık Levant kalite tombul 1.sınıf	2.000	31.751	25,08
Fındık Levant kalite tombul 2.sınıf	201	4.687	23,32
Fındık Levant kalite tombul 3.sınıf	2.943	69.137	23,45
Fındık Levant kalite tombul 4.sınıf	15.322	41.696	23,32
Fındık Levant kalite tombul 5.sınıf	8.732	205.367	24,26
Fındık Levant kalite tombul 6.sınıf	5.614	132.755	24,55
Fındık Levant kalite tombul 7.sınıf	4.757	91.302	22,82
Genel Toplam	268.603	3.704.559	24,43

TÜRİB üzerinden fındık işlemleri çok yoğun olmamakla birlikte Eylül 2020'de 23,54 TL olan Giresun Kalite Tombul 4. Sınıf Fındık Ağustos 2021'de 28,52 TL olmuştur. Giresun Kalite Tombul 2. Sınıf Fındığın ise fiyatı

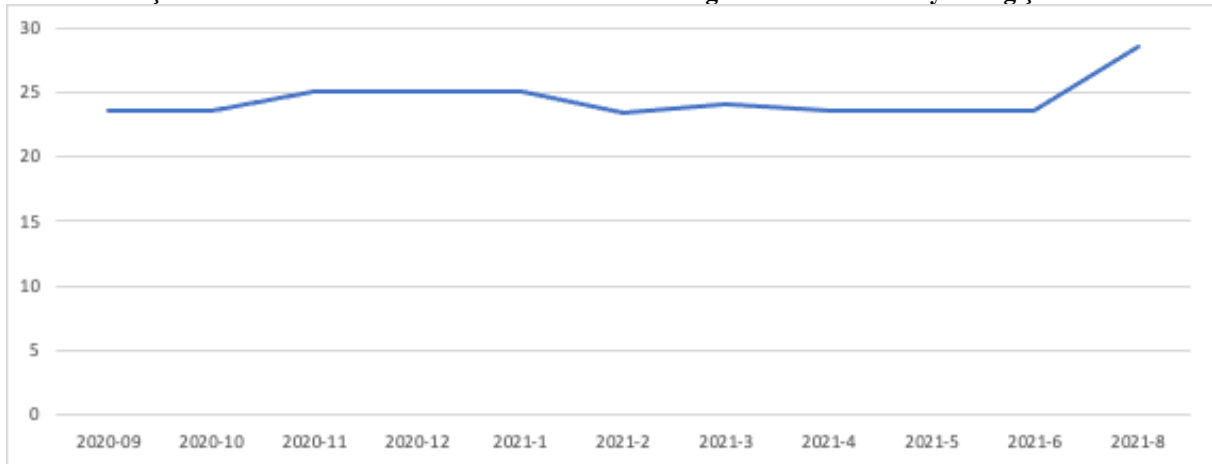
Ağustos 2021’de 29,43 TL olmuştur. Levant Kalite Tombul 7. Sınıf fındık Eylül 2020’de 21,30 TL’den işlem görmüştür.

Tablo 32 Fındık Giresun Kalite Tombul 4.Sınıf Ağırlıklı Ortalama Fiyat Değişimi

DÖNEM	İşlem Miktarı [KG]	İşlem Hacmi [TL]	AO Fiyat
Fındık Giresun Kalite Tombul 4.Sınıf	92.305	1.475.293	24,60
2020-09	39.945	940.289	23,54
2020-10	1.594		
2020-11	1.425	35.625	25,00
2020-12	1.357		
2021-1	5.491	137.637	25,07
2021-2	964	22.558	23,40
2021-3	149	3.576	24,00
2021-4	6.625	120.998	23,62
2021-5	1.032	24.381	23,63
2021-6	7.983		
2021-8	25.740	190.230	28,52
Genel Toplam	92.305	1.475.293	24,60

Giresun Kalite Tombul 4. Sınıf Fındık Eylül 2020 tarihinde 23,53 TL’den işlem görürken Ağustos 2020’de 28,52 TL’den işlem görmüştür. Bu sınıfta fiyat son bir yılda %21 oranında artmıştır. Bu artışın sebebi TMO tarafından yapılan fiyat desteklemesinden kaynaklanmaktadır. Ağustos 2021 göz ardı edildiğinde fiyatın yatay seyrettiği hatta azaldığı görülmektedir.

Şekil 17 Fındık Giresun Kalite Tombul 4.Sınıf Ağırlıklı Ortalama Fiyat Değişimi

2.2.7. Seansta Fındık ELÜS İşlem Maliyeti

2.2.7.1. TÜRİB Ücret Tarifesi

Ücret	Tarife
Tescil Ücreti	On binde 4,5
Tescil Ücreti Üzerinden Tahsil Edilen Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu Payı	On binde 0,5
Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu Payı	On binde 5
Borsa Hizmet Bedeli	Satıcının Birikimli (Kümülatif) Ürün Satış Miktarı (x) üzerinden x < 40.000 ton için Binde 3.0 40.000 ton ≤ x < 60.000 ton için Binde 2.5 60.000 ton ≤ x < 80.000 ton için Binde 2.0 x ≥ 80.000 ton için Binde 1.5

Seanslarda 18 adet işlem gerçekleşmiştir. Bu işlemlerle 18.796 kg fındık işleme konu olurken ortalama işlem 1.044,22 kg olarak gerçekleşmiştir. Ortalama işlem tutarı 25.458,54 TL iken işlem maliyeti 117,85 TL'dir. Bu işlemlerin işlemde %0,46 maliyet anlamına gelmektedir. Tacirlerin fındık işlemlerinde kar marjının %0,5 olduğu dikkate alındığında ELÜS işlem maliyetleri nedeniyle TÜRİB üzerinden işlem gerçekleştirmenin rasyonel olmadığı değerlendirilmektedir.

Tablo 33 TÜRİB Ücret Tarifesi (2021)

Toplam İşlem Miktarı	18.796 Kg
Ağırlıklı Ortalama Fiyat	24,38 Kg/TL
Toplam İşlem Adedi	18
Ortalama Ürün Miktarı	1044,22 Kg
İşlem Maliyeti	117,85 TL
Ortalama İşlem Tutarı	25458,54 TL

2.2.7.2. TÜRİB Maliyet Hesaplama

Yukarıda derlenen fiyat, miktar ve tutarlar dikkate alındığında TÜRİB üzerinden işlem yapma maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

İşlem Miktarı : 1044,22 Kg

Birim Fiyat: 24,38 Kg/TL

İşlem Tutarı 25.452,72 TL

Tablo 34 TÜRİB'de ELÜS İşlem Maliyeti Hesaplama

Ücret Türü	Ücret	KDV(%18)	Toplam
Borsa Hizmet Ücreti (Genel Oran İşlem Tutarının Binde 3'ü)	76,36	13,74	90,10
Tescil Ücreti (İşlem Tutarının On Binde 4,5'u)	11,45	2,06	13,52
Borsa Ücretleri Ara Toplamı	87,81	15,81	103,62
Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu Payı Tescil Ücreti Üzerinden (%10)	1,27	0,23	1,50
Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu Payı İşlem Tutarı Üzerinden (On Binde 5)	12,73	0,00	12,73
Tazmin Fonu Ara Toplamı	14,00	0,23	14,23
Genel Toplam (Borsa ve Tazmin Fonu)	101,81	16,04	117,85
Maliyet	% 0,399		% 0,463

SONUÇ

Genel olarak lisanslı depoların fiili kapasitelerinin toplam üretimi karşılayacak yeterlilikte olmadığı, lisanslı depo kapasitelerinin artırılması gerektiği, ELÜS'e bağlı işlemlerin önemli bir kısmının taraflar arasındaki harici anlaşmaya bağlı olarak gerçekleştirildiği, bu işlemlerin vergi avantajından faydalanmak amacıyla yapıldığı, fiyat bilgisi bulunmayan bu işlemlerin ürünlerin borsa rayicini belirlemeye etkisi olmadığı ve ELÜS ile amaçlanan faydalara katkısının bulunmadığı, arpa, buğday, mısır ve nohut dışında ELÜS kullanımının çok yaygın olmadığı, ELÜS'e ilginin yeterli olmadığı, toplam üretim dikkate alındığında hareketli ürünler olsa da borsa derinliğinin oluşmadığı, hareketli ürünlerde dünyadaki fiyat değişimlerinin yurtiçi fiyatlarda etkisi olduğu, dünyanın en büyük üreticisi olduğumuz fındığın işlem derinliğinin olmadığı, fiyatların destekleme ile arttığı, mevcut durumda ELÜS yatırımcısı için uygun koşulların oluşmadığı, lisanslı deposu bulun ürünlerin yıllık üretimi dikkate alındığında borsa seansında işlem potansiyelinin %3,11 ile sınırlı kaldığı, ürün senetlerine vergi teşvikleri getirildiği halde teşviklerin piyasayı canlandırıcı etkisinin bulunmadığı, yatırımcının yeterli sayıda borsada işlem yapmasının önündeki engellerin tespit edilmesi gerektiği, ortaya çıkan finansal teknolojiler başta olmak üzere teknolojik gelişmelerin dikkate alınarak sağlayabileceği avantajlardan yararlanmak üzere tüm iş planının gözden geçirilmesi gerektiği, yapılacak çalışmalarda tarım sektörünün yaşamış olduğu mevcut sorunların çözümüne de katkı sağlanmasının gözetilmesi gerektiği, konuyla ilgili vergi mevzuatı dahil tüm yasal düzenlemelerin gözden geçirilerek ürün senetlerinin daha etkin şekilde kullanılmasını engelleyen fiili kısıtlamalara sebebiyet verip vermediğinin gözden geçirilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Fındık sektörüne özel olarak fındık piyasasında borsa üzerinden ELÜS ile işlem derinliğinin oluşmadığı, fındık piyasasındaki kar marjının düşüklüğü dikkate alındığında işlem maliyetinin yüksek olduğu, ELÜS ile fındık piyasasında mevcut hali ile piyasa fiyatlarına etki edecek bir ortamın oluşmadığı, ELÜS'ün kullanılması konusunda yeni yöntemlerin geliştirilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Birinci Yazar % 100.

Etik Komisyon Onayı: Çalışmada etik komisyon onayına gerek yoktur.

Finansal Destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- ALTUNTEPE, M.Ö.N., (2008), Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(11), 1857-1625.
- BERK, A., Armağan, S., (2019), Kırsal Alanda Genç Çiftçilerin Sorunları ve Beklentileri; Niğde İli Örneği, *Alatarım*, 18(1), 57-64.
- CANDAN, E., GÜNAL ÖZALP S., (2013), Tarımda Kadın Emeği, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 19(1), 903-101.
- DOĞAN, N.Ö., DERİCİ, S., (2019), Tarımsal Ürün Depolama ve Lojistik Şirketler İçin Yer Seçimi: Bir AHP Uygulaması, *Türkiye Vizyonu: Multidisipliner Çalışmalar*, Ekin Yayınevi, Kitap Bölümü, ss. 611-625.
- DPT, (1977), Genel Tarım Sorunları, Devlet Planlama Teşkilatı Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Genel Tarım Sorunları Özel İhtisas Komisyonu Raporu Tarımda, İdari ve Hukuki Sorunlar Bölümü, Yayın No: DPT: 1627 – ÖİK: 285 https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/04_GenelTarimSorunlari.pdf Erişim Tarihi:16.06.2022
- ERDOĞDU, S., KUTLU, D., (2014), Dünyada ve Türkiye'de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme, *Çalışma ve Toplum*, vol.0, no.41, 63-114.
- FURAT, M., (2013), Küresel Politika Değişimleri ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(3), 589-610.
- İNTERNET: Resmi Gazete, <https://resmigazete.gov.tr> Erişim Tarihi:16.06.2022
- İNTERNET: TBMM, <https://mevzuat.tbmm.gov.tr> Erişim Tarihi:16.06.2022
- İNTERNET: TÜİK, (2018), 19.04.2018 tarih ve 24869 sayılı haber bülteni, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarimsal--Isletme-Yapi-Arastirmasi-2016-24869> Erişim Tarihi:16.06.2022
- İNTERNET: TÜİK, (2022), 17.05.2022 tarih ve 45634 sayılı haber bülteni, Yaş Grubu Ve Cinsiyete Göre Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu, 2020, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634> Erişim Tarihi:16.06.2022
- İNTERNET: TÜRİB, (2021) Türkiye Ürün İhtisas Borsası, ELÜS İşlem Verileri, İnternet sitesinde yayımlanan bültenlerden derlenmiştir. <https://turib.com.tr> Erişim Tarihi:16.06.2022
- KELEŞ, N., PEKKAYA, M., (2021), Lojistik Köy Yer Seçiminde Dikkate Alınan Değişkenlerin Kıyaslama Yaklaşımı ile Belirlenmesi, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 1-14.
- MEMİŞ, S., KESKİN, D., (2016), Tarımsal Mamullerde Lisanslı Depoculuk Sisteminin Rolü, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 22(2), 619-633.
- ÖZKAN, A., (2016), Türkiye Tarımında Yaşanan Sorunlar Ve Alternatif Tarımsal Üretim Anlayışlarının Değerlendirilmesi, *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(35), 411-430.
- SEZAL, L., (2017), Türkiye'de Lisanslı Depoculuk Sistemi ve Sağlanan Devlet Teşvikleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1147-1155, <https://doi.org/10.17719/jisr.2017.1968>
- TEKTAŞ, A., TANYAŞ, M., (2020), Sürdürülebilir Büyüme Bağlamında Tarım ve Gıda Sektörünün Analizi Lojistik ve Gıda Zincirinde İyileştirmeler, Yayın No: TÜSİAD-T/2020-03/617, https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/download/9376_9b7e9fcb80f8652fdb3642eeab2efdc9 Erişim Tarihi:16.06.2022
- TTGV, (2021), Yeşil Kitap-Tartışma Belgesi, Tarım Ekosisteminde İnovasyon Fırsatları, Stratejik Odak Çalışma Komisyonu-Tarım, Editörler: Gökpınar, E. S., Yıldızbayrak, G., Çalışma Ekibi: Çalıskan, S., Fırat, F. Y., Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Yayınları, <https://ttgv.org.tr/tur/images/publications/600461ca2bae2.pdf> Erişim Tarihi:16.06.2022
- TZOB, (2019), Zirai ve İktisadi Rapor 2015-2018, Yayın No: 293, <https://tzob.org.tr/File/PdfViewer?guid=b2954740-3d4b-4c77-b375-ba301b775f46&category=file&pageCount=440> Erişim Tarihi:16.06.2022
- UYUMAZ, A., İlhan, O., (2018), Tarımsal Arazilerde Mülkiyetin Devri, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24(2), 861-905.
- ÜNAL, M., (1990), Tarımsal Toprakların Miras Yoluyla Parçalanması ve Bunun Ekonomik Zararları, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 103-108.
- YENAL, N.Z., KAVAKLI BİRDAL, N.B., (2015), Organik Üretim ve İyi Tarım Uygulamalarında Sertifikasyon Sürecinin Sosyo-Ekonomik Sonuçları, TÜBİTAK SOBAG Proje Sayfa Sayısı: 76 Proje No: 112K402, <https://app.trdizin.gov.tr/proje/TVRReU56YzM/organik-uretim-ve-iyi-tarim-uygulamalarinda-sertifikasyon-surecinin-sosyo-ekonomik-sonuclari> Erişim Tarihi:16.06.2022.